

WIADOMOŚCI HYDROBIOLOGICZNE*

X Zjazd Hydrobiologów Polskich (Toruń, 6-11 IX 1976 r.)

Jubileuszowy dziesiąty Zjazd zorganizowany został przez Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne (14-osobowemu Komitetowi Organizacyjnemu przewodniczył doc. A. Giziński) i odbył się w Toruniu na terenie pięknego i nowoczesnego miasteczka uniwersyteckiego. W obradach, które odbywały się pod hasłem „Ekologiczne metody kształtowania zbiorników wodnych w warunkach antropopresji”, uczestniczyło ok. 230 osób, w tym troje gości zagranicznych (2 osoby z Norwegii i 1 — z Jugosławii). Program Zjazdu obejmował: dwie sesje plenarne, szereg sesji w sześciu wyróżnionych sekcjach, walne zebranie sprawozdawczo-wyborcze Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego oraz wycieczkę.

Bardzo uroczystym akcentem Zjazdu było nadanie godności Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego Panu Profesorowi Leszkowi K. Pawłowskiemu, wielce zasłużonemu dla rozwoju hydrobiologii w Polsce (wniosek Zarządu Głównego w tej sprawie walne zebranie PTH zaaprobowało przez aklamację).

Innym, uroczystym akcentem Zjazdu było wręczenie nagród im. Profesora Mariana Gieysztorza przyznawanych przez Towarzystwo za prace magisterskie z dziedziny hydrobiologii. Komisja Nagród PTH pod przewodnictwem prof. J. S. Mikulskiego rozpatrzyła 15 prac nadesłanych na konkurs (wykonanych w latach 1975—1976) i przyznała następujące nagrody:

Cztery nagrody I stopnia:

— Zbigniewowi Faberskiemu (Akademia Rolnicza, Szczecin) za pracę pt. „Wpływ zanieczyszczeń organicznych przemysłowej fermy trzody chlewnej w Kołbaczu na warunki hydrochemiczne jezior Zaborsko i Płonno”;

— Marii Furmańskiej (Politechnika Warszawska) za pracę pt. „Badania nad wpływem miedzi, cynku i żelaza na wybrane grupy organizmów wodnych w zakresie toksyczności ostrej i chronicznej”;

— Włodzimierzowi Sterzyńskiemu (Uniwersytet Warszawski) za pracę pt. „Płodność i zmienność morfologiczna wrotków planktonowych w jeziorach o różnej zasobności pokarmowej”;

— Elżbiecie Szeląg (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań) za pracę pt. „Fitoplankton zbiorników wodnych na terenie przyszłego Zalewu Kotowskiego”;

Dwie nagrody II stopnia:

— Andrzejowi Kołodziejczykowi (Uniwersytet Warszawski) za pracę pt. „Charakterystyka ekologiczna pobraża wybranych zbiorników wodnych Warszawy”;

* Biuletyn Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego — Nr 58; redagują: E. Pieczyński i J. I. Rybak.

— Grażynie Raczkowskiej (Uniwersytet Warszawski) za pracę pt. „Dobowe i sezonowe zmiany rozmieszczenia pionowego i aktywności filtracji dominujących gatunków skorupiaków w eutroficznym Jeziorze Mikołajskim”;

Trzy wyróżnienia:

— Andrzejowi Oleksowiczowi (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń) za pracę pt. „Rola glonów peryfitonowych w produkcji materii organicznej Jeziora Tynwałdzkiego”;

— Janowi Siemczukowi (Akademia Rolnicza, Szczecin) za pracę pt. „Zanieczyszczenia wód Odry ze szczególnym uwzględnieniem fenoli i detergentów i ich wpływ na warunki środowiskowe ichtiofauny”;

— Danucie Wojtarkowskiej (Akademia Rolnicza, Szczecin) za pracę pt. „Zooplankton układu chłodniczego Zakładów Chemicznych Police”.

Podczas inauguracyjnej sesji plenarnej Zjazdu, którą otworzył i prowadził prezes PTH prof. J. S. Mikulski, a zaszczylicili swoją obecnością: przedstawiciel Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Toruniu, wicewojewoda toruński K. Szczygieł oraz prorektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika prof. R. Bohr, wysłuchano czterech referatów.

W pierwszym referacie prof. Z. Kaczmarek podzielił się uwagami na temat gospodarki wodnej w Polsce w świetle problemu rządowego „Kształtowanie i wykorzystanie zasobów wodnych”. We wstępie przypomniał historię prac nad zasobami wodnymi w Polsce, a następnie scharakteryzował obecny problem rządowy, w ramach którego współpracuje ponad 30 placówek. Założono przy tym wykorzystanie wyników innych badań, zwłaszcza badań prowadzonych w ramach problemów węzłowych. Przewiduje się, że w latach 1990—2000 zużycie wód powierzchniowych i głębinowych przewyższy (w tzw. latach suchych) wielkość zasobów wodnych w kraju. Rozwiązanie tego zagadnienia możliwe będzie na drodze bardziej racjonalnego zużycia wody (wielokrotne użytkowanie wody o odpowiedniej jakości, z czym wiąże się sprawa oczyszczania ścieków). Istotne jest też bardziej racjonalne sterowanie zasobami wodnymi (np. przerzuty wód z jednych rejonów kraju do innych). W zakończeniu referent podkreślił duże znaczenie współdziałania specjalistów gospodarki wodnej z hydrobiologami w rozwiązywaniu wielu trudnych zagadnień.

W drugim referacie prof. R. Z. Klekowski i doc. A. Hillbricht-Ilkowska omówili perspektywy i kierunki rozwoju hydrobiologii polskiej na tle niektórych programów naukowo-badawczych. Programy te, przewidziane do realizacji na lata 1976—1980, to m.in. podproblem węzłowy „Przyrodnicze podstawy gospodarki środowiskiem”, problemy rządowe „Kształtowanie i wykorzystanie zasobów wodnych” i „Optymalizacja produkcji i spożycia białka” oraz problem resortowy „Ochrona zasobów wodnych jezior”. Główne kierunki rozwoju badań hydrobiologicznych, to według autorów: 1) Rola ekosystemu wodnego jako składnika krajobrazu; 2) Obieg i transformacja materii w ekosystemie wodnym; 3) Reakcja ekosystemu wodnego na różne antropopresje; 4) Ekologiczna skuteczność różnych metod rekultywacji zdegradowanych ekosystemów wodnych; 5) Przyrodnicze podstawy „upraw” wodnych. Stopień realizowania zamierzonych badań w ramach tych kierunków omówiono na wybranych przykładach konkretnych zadań badawczych w różnych programach, zwłaszcza w podproblemie węzłowym. (Pełny tekst referatu opublikowano¹ w „Wiadomościach Ekologicznych”).

W trzecim referacie doc. Z. Kajak i doc. E. Pieczyński omówili problematykę hydrobiologiczną w Polsce na tle dotychczasowych zjazdów hydrobiologów.

¹ Klekowski R. Z., Hillbricht-Ilkowska A. 1977 — Perspektywy i kierunki rozwoju hydrobiologii polskiej na tle niektórych programów naukowo-badawczych. — Wiad. ekol. 23: 61—73.

Przypomniano historię Zjazdów Hydrobiologów Polskich, która ma swój początek w 1948 r. (I Zjazd we Wrocławiu). Następnie omówiono problematykę naukową dotychczasowych dziewięciu zjazdów. Choć zjazdy te nie w pełni odzwierciedlają problematykę prowadzonych w Polsce badań hydrobiologicznych, to jednak dostrzec można następujące tendencje rozwojowe: 1) Wzrost ilościowy kadry naukowej oraz wzrost liczby publikacji; 2) Nasilającą się kompleksowość badań, w których zbiornik wodny czy ciek traktuje się jako funkcjonalną całość, ze zwróceniem uwagi na przepływ energii i krążenie materii w ekosystemie; 3) Rozwój badań typu produkcyjnego i bioenergetycznego, jako wynik stymulującego wpływu Międzynarodowego Programu Biologicznego; 4) Rozwój, w ostatnich latach, badań z zakresu ochrony wód przed zanieczyszczeniem i nadmierną eutrofizacją; 5) Rozwój badań eksperymentalnych, zarówno laboratoryjnych jak i terenowych. W końcowej części referatu podkreślono, że hydrobiologia polska reprezentuje dobry światowy poziom w zakresie badań produkcyjnych, bioenergetycznych i trofologicznych. Wartościowe są też polskie badania nad problemem ochrony wód przed zanieczyszczeniem, a także eksperymenty na całych ekosystemach, włączając w to eksperymenty w zakresie rekultywacji jezior. Opóźnienia rozwoju hydrobiologii polskiej dotyczą stosowania nowoczesnych technik badawczych, badań nad mechanizmami krążenia materii oraz modelowania matematycznego i prognozowania procesów w ekosystemach. (Pełny tekst referatu opublikowano² w „Wiadomościach Ekologicznych”).

Wreszcie w czwartym referacie doc. E. Pieczyńska poinformowała o działalności międzynarodowego programu „Człowiek i biosfera” (Man and the Biosphere — MAB) i perspektywach udziału Polski w realizowaniu części hydrobiologicznej tego programu. MAB w Polsce jest oficjalnie reprezentowany przez Komitet „Człowiek i środowisko” przy Prezydium PAN. Zadaniem Komitetu jest inicjowanie i koordynowanie badań o charakterze podstawowym w zakresie ochrony i kształtowania środowiska oraz opracowywanie ekspertyz i opinii naukowych. Polska bierze udział w realizowaniu 8 międzynarodowych projektów MAB. Prace te opierać się będą w dużym stopniu na tematach opracowywanych w ramach problemów rządowych, węzłowych i resortowych. Z zakresu hydrobiologii na najbliższe dwa lata wytypowano dwa problemy do opracowania syntez dla MAB-u: 1) Wpływ rolnictwa na wody powierzchniowe i 2) Wpływ turystyki i rekreacji na wody powierzchniowe. Hydrobiologia polska, która ugruntowała swą mocną w świecie pozycję skutecznym działaniem w zakończonym już Międzynarodowym Programie Biologicznym, ma szansę odegrania dużej roli również w programie „Człowiek i biosfera”.

Następnie Zjazd obradował w sześciu sekcjach: A. Zagadnienia eutrofizacji i jej kontroli w zbiornikach stagnujących; B. Zagadnienia eutrofizacji i jej kontroli w wodach płynących; C. Morza i zbiorniki przy morskie; D. Ichtiobiologia i rybactwo; E. Mikrobiologia wód i ścieków; F. Ekologia flory i fauny wodnej, metody i referaty różne. W sekcjach tych przedstawiono łącznie 135 komunikatów, których streszczenia udostępniono uczestnikom Zjazdu w formie specjalnej publikacji. Obrady sekcji podsumowano na końcowej sesji plenarnej.

Obrady sekcji „Zagadnienia eutrofizacji i jej kontroli w zbiornikach stagnujących” podsumował prof. S. Kołaczkowski. Stwierdził, że wśród przedstawionych 26 komunikatów znalazły się opracowania o charakterze syntez. Omawiano m.in. zagadnienia wód podgrzanych i toksyczności pestycydów oraz problem ścieków cukrowniczych. Ożywioną dyskusję wywołał komunikat na temat wytycznych do oceny stanu czystości jezior.

² Kajak Z., Pieczyński E. 1977 — Problematyka hydrobiologiczna w Polsce na tle dotychczasowych zjazdów hydrobiologów — Wiad. ekol. 23: 49—59.

Zasygnalizowana przez prof. S. Kołaczkowskiego sprawa selekcji nadsyłanych na zjazdy komunikatów wywołała burzliwą dyskusję. Żadnych „rewolucyjnych” decyzji jednak nie podjęto, gdyż zwolennicy selekcji nie potrafili wskazać kryteriów oceny komunikatów. Być może należałoby dążyć do większego, niż to robiono dotychczas, ukierunkowania problematyki zjazdów. Wtedy można by wyeliminować część komunikatów nie związanych z problematyką danego zjazdu. Sprawa nie jest jednak prosta i choć często powraca (dyskutuje się nad nią niemal na każdym zjeździe), ciągle nie może doczekać się rozwiązania.

Obrady sekcji „Zagadnienia eutrofizacji i jej kontroli w wodach płynących” podsumowała prof. J. Kadłubowska. Podkreśliła, że większość z przedstawionych 16 komunikatów odnosiła się do zagadnienia koncentracji substancji pokarmowych w ciekach w związku z wpływem zlewni. Obserwowano przewagę badań zoologicznych nad botanicznymi. Żywo dyskutowano na temat metod oceny stanu czystości rzek i stosowanego systemu saprobów. Referentka widzi potrzebę bardziej kompleksowych badań rzek i uwzględnienia w nich, dotychczas pomijanych, grzybów, a także celowość zorganizowania sympozjum na temat systemu saprobów.

Obrady sekcji „Morza i zbiorniki przymorskie” podsumował prof. L. Żmudziński. Przedstawiono zaledwie 8 komunikatów poświęconych głównie eutrofizacji Bałtyku i zalewów. Referent wyraził ubolewanie, że tak niewiele morskich placówek badawczych było na Zjeździe w Toruniu reprezentowanych, oraz apelował o zaktywizowanie się oddziałów morskich Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego.

Obrady sekcji „Iktiobiologia i rybactwo” podsumował doc. T. Penczak. Stwierdził, że przedstawiono 27 komunikatów poświęconych głównie: 1) problemowi wpływu działalności człowieka (podgrzewanie i zanieczyszczenie wód) na ichtiofaunę, 2) próbom przeciwdziałania niekorzystnym wpływom (nadmierna eutrofizacja) oraz 3) poszukiwaniu metod podwyższenia produkcji rybackiej. Pozytywne akcenty obrad tej sekcji, to żywy oddźwięk wśród badaczy ichtiofauny na obecne problemy gospodarcze oraz widoczna kompleksowość badań.

Obrady sekcji „Mikrobiologia wód i ścieków” podsumował prof. K. Matusiak. Wskazał, że przedstawione 22 komunikaty obejmowały zarówno ekologiczno-limnologiczny, jak i biochemiczno-technologiczny kierunek badań. Obserwuje się niedostatek prac poświęconych poszukiwaniu nowych metod badań oraz prac o charakterze sanitarnym. Pozytywnym objawem jest coraz większy udział mikrobiologii w badaniach wód.

Obrady sekcji „Ekologia flory i fauny wodnej, metody i referaty różne” podsumowali: prof. G. Brzęk (część zoologiczną) i doc. A. Szczepański (część botaniczną). Łącznie przedstawiono 36 komunikatów, a zatem była to największa (i o najmniej sprecyzowanym charakterze) sekcja Zjazdu. Prof. G. Brzęk wskazał, że poruszano następujące problemy: wpływ czynników abiotycznych i biotycznych na liczebność i skład fauny wodnej, rola wskaźnikowa fauny wodnej, sukcesja sezonowa zooplanktonu warunkowana przez fitoplankton. Natomiast doc. A. Szczepański m.in. podkreślił, że wśród komunikatów na temat makrofitów dominowała tematyka wpływu działalności człowieka (zanieczyszczenie i eutrofizacja wód), a terenem badań było najczęściej Pojezierze Mazurskie.

Zjazd uchwalił szereg wniosków zgłaszanych na obradach sekcji. Dotyczyły one głównie zagadnień ochrony wód przed zanieczyszczeniem. I tak m.in. wnioskowano o przyspieszenie wydania aktów prawnych i zarządzeń wykonawczych w sprawie zahamowania postępującej degradacji jezior, jako środki zaradcze wskazując: zaprzestanie wyřębu lasów do 500 m od brzegów, zakaz zabudowy do 200 m od brzegów, całkowity zakaz spuszczenia ścieków, uregulowanie ruchu turystycz-

nego. Wnioskowano także w sprawie ochrony jeziora Wigry (i restytuowania Stacji Wigierskiej) oraz Zalewu Szczecińskiego.

Podczas walnego zebrania Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego, które odbyło się w ramach Zjazdu, dokonano wyboru nowych władz Towarzystwa, Prezesem wybrano ponownie (przez aklamację) prof. J. S. Mikulskiego, który swoim doświadczeniem i autorytetem wspaniale służy sprawie rozwoju Towarzystwa i ugruntowania jego pozycji.

Miłym akcentem Zjazdu było spotkanie towarzyskie (nazwane stosownie bankietem jubileuszowym), podczas którego odnosiło się wrażenie, że hydrobiolodzy stanowią jedną dużą rodzinę.

Zjazd zakończyła bardzo interesująca 2-dniowa wycieczka autokarowa w Bory Tucholskie, których osobliwością są m.in. jeziora lobeliowe.

Organizacja Zjazdu godna była jubileuszu, tzn. bardzo dobra, dzięki czemu obrady przebiegały sprawnie i były owocne. Obrady sekcji odbywały się w przestronnym i funkcjonalnym gmachu Instytutu Biologii. Blisko siebie umiejscowione sale obrad, w połączeniu ze ścisłym przestrzeganiem harmonogramu, umożliwiały swobodną zmianę sekcji dla wysłuchania interesującego komunikatu i wzięcia udziału w dyskusji. Uczestnikom Zjazdu zapewniono dobre (dom studencki) bądź bardzo dobre (hotele „Orbisu”) warunki zakwaterowania; obiady — w pobliskiej restauracji o biologicznej nazwie („Pod bażantem”), ponadto w miejscu obrad czynny był bufet. Uczestnicy Zjazdu mogli zwiedzić (z przewodnikiem) zabytki Torunia oraz zakłady naukowe Uniwersytetu. Dobrym pomysłem (szkoda, że rzadko dotychczas realizowanym) było przygotowanie dla uczestników pamiątkowych znaczków. Ale największą zasługą organizatorów było stworzenie właściwej atmosfery Zjazdu, bez której nie mogłoby być mowy o jego sukcesie naukowym.

Kończąc te krótkie informacje i impresje niech mi wolno będzie w imieniu uczestników Zjazdu złożyć serdeczne podziękowania za trud zorganizowania jubileuszowego spotkania hydrobiologów na ręce Pana Profesora Mikulskiego, który patronował poczynaniom organizatorów, a także miał w nich czynny udział, oraz Pana Docenta Gizińskiego, który dźwigając ciężar organizacji Zjazdu nic nie stracił ze swego wdzięku i humoru.

E. Pieczyński